

Oliver K. OLSON

Matija Vlačić i opstanak Lutherove reforme

Zagreb, Bogoslovni institut, 2010, 528 stranica

U godini u kojoj se skromno obilježuje 490. obljetnica rođenja hrvatskog velika-na reformacije, Matije Vlačića Ilirika, u veljači je svjetlo dana ugledao hrvatski prijevod knjige *Matthias Flacius and the Survival of Luther's Reform*, jednog od najpoznatijih živućih flaciologa, Amerikanca Olivera K. Olsona. Izvorno je knjigu na engleskom objavila 2002. godine njemačka izdavačka kuća Harrassowitz Verlag iz Wiesbadena, a objavljivanje hrvatskog prijevoda možemo zahvaliti surpužnicima Ljubinki Jambrek (prijevod) i Stanku Jambreku (povijesno-teološka redakcija) te Bogoslovnom institutu iz Zagreba kao nakladniku i Vlačićevu rodnom Gradu Labinu (uosobljenom po svom gradonačelniku Tuliu Demetliki), kao sunakladniku.

Suvremenim je proučavateljima Vlačićeva života i djela ime autora knjige vrlo poznato. Može se reći da je Oliver K. Olson gotovo cijelu svoju znanstvenu karijeru (četrdesetak godina) posvetio proučavanju Vlačića. Danas umirovljeni osamdesettrogodišnjak, svoju je akademsku formaciju započeo studirajući teologiju na St. Olaf Collegeu i Luther Seminaryju u Americi. Zatim je studirao njemački jezik na University of Minnesota u Americi i Goethe institutu u Njemačkoj, te hrvatski jezik na Yale Summer Language School u Americi. Doktorirao je 1966. godine na sveučilištu u Hamburgu disertacijom o Vlačiću (iste je godine u Hamburgu objavljena na engleskom jeziku pod naslovom „The ‘Missa Illyrica’ and the liturgical thought of Flacius Illyricus“ [»Ilirska misa« i liturgijska misao Vlačića Ilirika]). Nakon toga je uslijedila uspješna akademska karijera; predavao je na Luther Seminaryju, St. Olaf Collegeu, Luteranskom teološkom fakultetu u Philadelphiji te Marquette Universityju u Milwaukeeju. U nekoliko je navrata opsežno istraživao u Herzog August Bibliothek u Wolfenbüttelu u Njemačkoj ranonovovjekovne knjige i rukopise, osobito Vlačićeva djela, kojima je spomenuta biblioteka bogata. Olson je 1986. godine pokrenuo novo izdavanje znanstvenog časopisa „Lutheran Quarterly“, koji je izlazio od 1949. do 1977. godine. Deset je godina bio glavni i odgovorni urednik, a zatim i predsjednik uredničkog vijeća tog časopisa. Iz navedenoga je vidljivo da je riječ o ozbiljnom znanstveniku čijemu djelu i mišljenju treba posvetiti veliku pozornost.

Što se tiče recepcije Olsonovih djela u Hrvatskoj, najbitnije je reći da su na hrvatskom jeziku do sada objavljena samo dva njegova djela: brošura „Baldo Lupe-tino“ (Grad Labin i Narodni muzej Labin, 2004) i članak „Matija Vlačić i Biblijski

zavod u Urachu“ (Kairos, 2/2008). U Hrvatskoj su mu objavljena i dva članka na engleskom jeziku: „Mathias Flacius Faces the Netherlands Revolt“ u „Matija Vlačić Ilirik“, zborniku radova s međunarodnog znanstvenog skupa „Matija Vlačić Ilirik“, održanog u Labinu 2001. godine [objavljeno u Labinu 2004. godine], te „Otfrid: The Most Important Publication“ u „Matija Vlačić Ilirik [II]“, zborniku radova s Drugog međunarodnog znanstvenog skupa „Matija Vlačić Ilirik“, održanog u Labinu 2006. godine [objavljeno u Labinu 2008. godine]).

Knjiga „Matija Vlačić i opstanak Lutherove reforme“ zapravo je prvi od planirana dva dijela opsežne biografije o Vlačiću. Ovaj prvi dio obuhvaća period od njegova rođenja 1520. godine do postavljanja na mjesto profesora Novog zavjeta na sveučilištu u Jeni 1557. godine. Drugi je dio zamišljen kao nastavak te biografije i obuhvaćat će period do Vlačićeve smrti u Frankfurtu na Majni 1575. godine. Bit će naslovljen s „Matthias Flacius and the Struggle for the Freedom of the Church“ [Matija Vlačić i borba za slobodu Crkve] i na njemu autor ubrzano radi.

Kao što i sâm naslov knjige implicira, Vlačić je imao značajnu ulogu u opstanku Lutherove reforme. Teza je knjige da je on odigrao ne samo značajnu, nego i ključnu ulogu u opstanku reformacije u Njemačkoj nakon Lutherove smrti 1546. godine. Potičući među teolozima, raznim intelektualcima, političkim vladarima (knezovima), ali i svekolikim pučanstvom nezadovoljstvo i protest zbog nametanja kompromisnih rješenja koja bi luterane vratila natrag u krilo Rimokatoličke crkve, utjecao je na izbornika Moritza iz Saske koji je svojim političkim autoritetom osigurao da reformacija u Njemačkoj bude spašena. Pri tome je, u nastojanju da reformacijsko učenje argumentirano prikaže (i dokaže) legitimnim nastavljачem Kristove kršćanske Crkve, koja je prikazana i zasjeđočena kako u novozavjetnim spisima, tako i (po „svjedocima istine“) kroz cijelu svoju petnaeststoljetnu povijest, Vlačić napisao, uredio i izdao toliko značajnih djela (sveukupno preko dvije stotine) da ga se s pravom smatra ocem crkvene povijesti te teološke i filozofske hermeneutike.

Na početku knjige autor daje podugačak „Uvod“ (od desetak stranica) u kojemu donosi sažeti prikaz novijih istraživanja o Vlačićevoj važnosti u reformaciji i povijesti znanosti uopće. Nadalje, govori kako se tog velikana reformacijske misli vrlo slabo istraživalo i istražuje u njegovoj rodnoj Hrvatskoj, te navodi rijetke hrvatske znanstvenike (zaboravljajući npr. I. Kordića) koji su se ozbiljnije bavili (ili bave) njime. Ističe i kako su, s obzirom na Vlačićevu povijesnu važnost, suvremena izdanja njegovih velikih dijela „zaostali dug“ znanosti prema njemu. Na kraju „Uvoda“ navodi niz različitih stručnjaka, knjižničara, pojedinaca i institucija koji su mu pomogli u istraživanju i nastanku knjige. Glavni dio knjige Olson je podijelio na četiri velika dijela, s obzirom na mjesta ili područja gdje je Vlačić živio i djelovao (Venecija, Wittenberg, Magdeburg i Jena), slijedeći kronološki poredak.

U prvom dijelu knjige prikazuje Vlačićevo porijeklo i djetinjstvo u Labinu, zatim školovanje u Veneciji (od njegove šesnaeste do devetnaeste godine) te odlazak najprije u Basel, pa u Tübingen, gdje je nastavio školovanje. U drugom dijelu knjige autor je prikazao Vlačićev život u Wittenbergu, najprije kao studenta, a zatim i kao profesora hebrejskog jezika; njegov odnos s Lutherom i Melanchthonom, početak njegova znanstvenog rada, ali i borbe protiv kompromisnog Interima, kojega je 1548. godine car Karlo V. pokušao nametnuti luteranima. Treći dio knjige govori o razdoblju kada se, nakon što je (zbog neslaganja s Melanchthonovom kompromisima sklonom vjerskom politikom) napustio profesuru na wittenberškom sveučilištu, doselio u grad Magdeburg i ondje sa svojim istomišljenicima organizirao vjerski, ideološki i vojni otpor Interimu, što je ujedno i njegovo (spisateljski) najplodonosnije razdoblje, kada su nastale „Magdeburške Centurije“ i „Katalog svjedoka istine“. Četvrti dio knjige je jako kratak (kao i prvi dio – o „venecijanskom“ razdoblju) i govori o preseljenju Vlačića s obitelji u Jenu, gdje je na sveučilištu dobio posao profesora Novoga zavjeta, postao glavni superintendant i nastavio svoju beskompromisnu borbu za opstanak Lutherove reforme. Na kraju knjige Olson daje popis (189) tiskanih Vlačićevih djela, zatim djela tiskana u šesnaestom stoljeću (koja su vezana uz temu knjige), pa popis djela vezanih uz Vlačića tiskana od 1600. godine i na kraju popis korištenih rukopisa. Knjiga je također opremljena kazalom imenâ, a izdavač hrvatskog izdanja je ovaj prijevod obogatio i kratkom biografskom bilješkom o autoru knjige i tako ga još više približio hrvatskom čitateljstvu.

Međunarodna recenzija uglavnom se pozitivno očitovala o ovom djelu. Iako se može pronaći i pokoja dominantno negativna recenzija ove Olsonove knjige, poput one Irene Backus, koja autoru prigovara nečitkost, neznanstvenost, neoriginalnost (ponavljanje već poznatih činjenica), nepotpunost (posebno što se tiče popisa Vlačićevih tiskanih djela), jednostranost (to, također, u nešto blažoj verziji, tvrdi i Nathan Montover) i selektivnost koja favorizira Vlačića, većina recenzenata ipak se slaže oko toga da knjiga ima više pozitivnih nego negativnih strana. Tako svi hvale bogatu dokumentiranost knjige (s obzirom i na primarne i na sekundarne izvore) i kažu da je napisana lijepim „elegantnim stilom“ (Nathan Rein), da je „složen predmet kojim se bavi vrlo vješto obrađen [...] uz mnoštvo fascinantnih detalja“ (Scott Dixon) te da, zapravo, predstavlja „obavezno štivo za sve buduće znanstvenike koji će se baviti razdobljem druge generacije reformatora“ (Luka Ilić).

Svakako da bi se autoru knjige moglo prigovoriti barem ponešto od onoga što mu kritičari zamjeraju. Ipak, ne možemo previdjeti ogroman trud koji je autor uložio u prikupljanje i znanstvenu obradu zaista velikog mnoštva ponajprije primarnih, a zatim i relevantnih sekundarnih izvora, da bi iznjedrio prvu iscrpnu Vlačićevu biografiju na engleskom jeziku. Iako mu je tekst katkada teže razumjeti

i pratiti (stoga, pohvala hrvatskoj prevoditeljici za odlično obavljenu posao!), a pokoja bilješka nepotpuna (u smislu da se ne zna kome pripada neki izvor) ili je pak nema, mora se priznati da je Olson napisao vrlo zanimljivu, bogato ilustriranu i odlično dokumentiranu biografiju koja zadovoljava visoke akademske (i estetske) kriterije. Budući da je glavni junak knjige vrlo kontroverzna povijesna ličnost važna za opstanak luteranstva, određena doza subjektivnosti i simpatije autora (i sâmog luterana) prema njemu mora biti opravdana, tim više što je knjiga upravo zbog toga dobila i vjerski nadahnjujuću dimenziju za čitatelje kršćane baštinike reformacije.

Iako ova knjiga nije prva biografija o Vlačiću dostupna na hrvatskom jeziku, popunila je veliku prazninu u suvremenom biografskom prikazivanju njegova života i djela. U očekivanju njezina drugog dijela, autoru čestitamo na postignutome, a zainteresiranom čitateljstvu od srca preporučamo ovo zanimljivo i poticajno djelo.

Tomislav Vidaković

Martin Luther

Veliki i Mali katekizam

Zagreb, Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik", 2010, 113 stranica

Mali katekizam Martina Luthera usko je povezan uz hrvatsko protestantsko izdavaštvo jer je prvo izdanje tiskara iz Uracha 1561. bilo upravo *Katehismus. Edna malahna kniga u koi esu vele potrebni i prudni nauki i artikuli prave krstianske vere, s kratkim istomačenem za mlade i priproste ljudi. I edna predika od kriposti i ploda prave karstianske vere, / krozi Stipana Istrijanina s pomoću dobrih Hrvatov sad naiprvo istomačena*, rađeno po Lutherovu *Malom katekizmu*. Postojalo je više izdanja, na sva tri pisma (glagoljica, latinica, hrvatska redakcija ćirilice). Suvremeno reizdanje pripremio je Alojz Jembrih, u dva navrata, oba u Pazinu: 1991. tiskano je izdanje iz 1564, a 1994. reizdan je izvornik iz 1561.

Luther nije bio prisutan u tiskanoj hrvatskoj riječi sve do 1902. kada izlazi *Evngelički katehizam kršćanske vjere po malom katehizmu dra. Martina Luthera i po tumaču dra. I. Marbacha i P. Čobrd / uz dokazne riječi Svetoga pisma hrvatski sastavio Ivan B. Zoch* (reizdanja Zagreb, 1943. i Slavonski Brod, 1993). Valja napomenuti da je zaboravljeni Slovak Ivan B. Zoch bio vrstan pedagog i leksikograf, te hrvatski domoljub. Sljedeće izdanje bilo je *Dr. Martina Luthera Mali katekizam/kršćanska pjesmarica i kratka povjest Crkve Kristove* koju je priredio Rudolf Sablić, vinkovački evangelički župnik (prvo izdanje nepoznato, drugo izdanje Vinkovci 1925, reizdanje Zagreb, 1942). U novije je vrijeme Evangelička crkva u Hrvatskoj tiskala *Katekizam* (Slavonski Brod, 2003) utemeljen na Lutherovom